

L'herència de la pedra resseca

Les Garrigues no és només, tal com diu el tòpic, la terra de l'oli d'oliva verge extra. És la terra dels coscolls recremats pel sol, dels tords que fan mans i mànigues —o potes i anelles— per escapar dels caçadors, dels rius que no porten ni gota d'aigua, de carreteres a punt de ser reconvertides en pistes forestals o en circuits de cotxes amb tracció a les quatre rodes... I és el terreny dels masos de volta, els forns de calç, les espones i els pous de gel: construccions de pedra seca que han anat vestint, amb el pas del temps, un paisatge que encara sembla que vagi en calça curta.

Tot i això, cal reconèixer la feina dels sastres i les modistes que van ajudar a fer vestimentes que encaixen tan bé en l'entorn natural. Es pot dir que van prendre les mides al paisatge amb molt d'ofici, i que li van fer les peces que li esqueien més, els complements que menys desentonaven amb l'aridesa i l'accidentada geografia garriguenca.

També es pot dir que encertaren a l'hora de triar la pedra com a material per als seus —i en definitiva nostres— teixits arquitectònics. El fet d'anar posant una lloseta damunt de l'altra, un roc damunt de l'altre, de manera que quedessin perfectament ensamblats, relligats, sargits, constitueix un autèntic goig visual. És una veritable delícia per als ulls contemplar una espona de la qual no en sobresurt cap pedra, en la qual gairebé no hi queden espais buits, on tots els elements que la formen semblen haver nascut només per ser veïns.

Com també ho és observar un paisatge humanitzat, un territori que encara conserva, i que duri, l'empremta que hi ha operat la mà de l'home. Els camins, els pous, els masos de volta i els de planta rectangular —tots ells de pedra seca—, donen a demostrar que algú ha modulad el context físic. Algú que ha endreçat el medi per fer-lo més habitable i productiu, menys feréstec. No en va hi ha moltes superfícies que van quedar aptes per al conreu després que se'n traguessin les pedres per fer, per exemple, una era, un forn de calç o un marge de considerables dimensions.

A la vegada, aquesta forma de fer ha donat lloc a una arquitectura sostenible,

concepte tant de moda en els temps que corren. En efecte, els materials que s'han utilitzat durant molt de temps han estat els que proporcionava l'entorn més proper: la pedra, la terra i la fusta. Materials, a més, duradors i econòmics, que no requerien gaire energia en la seva obtenció, transport, transformació o aplicació. Tampoc ocasionaven —ni ocasionen— greus perjudicis al medi ambient, ni durant la seva vida útil ni posteriorment. Només cal veure amb quina dificultat es reintegra al medi natural i quins residus produeix un mas de pedra derrocat.

Paradoxalment, el progrés ha dut els nostres pobles a obrar de forma oposada al que es descriu en l'anterior paràgraf. Ni els materials per a la construcció han estat els més propers, ni els que requereixen menys energia per néixer i reproduir-se, ni els que menys costen d'assimilar pel medi un cop ha finat la seva utilitat. Simplement ha estat la forma de fer més còmoda, vestida de ganga a curt termini però a la llarga més cara.

Farém bé, en aquest sentit, de tenir en compte la tasca de la Fundació el Solà, de la Fatarella. Aquesta entitat sense ànim de lucre té com a finalitat contribuir a l'estudi, la conservació, el desenvolupament i la divulgació de tot allò que fa referència a la pedra en sec —així li diuen a la Terra Alta. I per fer-ho efectiu duen a terme xerrades i excursions, munten exposicions i fins i

tot organitzen cursos de formació amb l'eix vertebrador de la pedra seca. A més a més, compten amb una biblioteca i un centre de documentació amb multitud de mitjans escrits, fotogràfics i audiovisuals sobre el tema que ens ocupa.

Sens dubte que hauria de ser una iniciativa a imitar, la de la Fatarella. No només perquè així es recupera el patrimoni que s'havia anat deteriorant, ni perquè es tenen més en compte criteris de desenvolupament sostenible, sinó perquè és una manera d'atreure un turisme de caire més cultural, una forma de compensar la disminució dels ingressos agrícoles. En aquesta línia, cal afegir que abans del naixement de la Fundació, l'Ajuntament ja havia posat els fonaments del que s'acabaria convertint en la Casa Ecològica: un edifici que converteix la pedra en sec en la seva columna vertebral i en un innegable motiu d'interès turístic.

Per tant, tenint en compte els precedents, no costaria gaire importar aquesta experiència a les Garrigues. S'hauria de donar més rellevància, que s'ho mereix, a la tasca del juncosí Josep Preixens, el qual va elaborar un inventari de les cabanes de volta de la comarca. Es podria complementar amb la distribució de l'oli d'oliva, de forma que als compradors que fessin cap a les cooperatives se'ls oferís la possibilitat d'anar a fer una ruta dedicada a la pedra seca, i viceversa. Es podrien coordinar els esforços de divulgació amb una promoció més gran dels establiments hotelers i de restauració de la comarca... I tantes d'altres iniciatives que, entre tots, segur que se'ns acudirien.

Aquesta és l'herència que ens ha deixat la pedra seca, en molts casos resseca, recoberta de molsa i renegrada pel pas del temps. A les nostres mans queda la possibilitat d'enllustar-la, d'aprofitar-ne totes les potencialitats, d'esprémer fins a l'última gota tot el suc que en puguem treure. Si ho aconseguim resultarà que, una vegada més, els catalans de les pedres n'haurém tret pans.

Per a més informació:
www.lafatarella.org
www.fundacioelsola.org

“En efecte, els materials que s'han utilitzat durant molt de temps han estat els que proporcionava l'entorn més proper: la pedra, la terra i la fusta. Materials, a més, duradors i econòmics, que no requerien gaire energia en la seva obtenció, transport, transformació o aplicació.”